

FRA DANSKE KIRKEGAARDE

24/6 (Sydvestjyll.): Der er Landet over en meget stærk Stigning i Mellemstallet i Dansk Ligbrændingsforening og ikke mindst har der været det i den lokale Afdeling, hvis Medlemstal er fordoblet paa kort Tid.

Antagelig faar vi snart et Krematorium i Esbjerg, hvad der vil bevirke yderligere Tilgang, og da Varde Kirkegaardsbestyrelse formodentlig snart begynder Forberedelserne til Plantning af det Areal, som skal inddrages under Kirkegaarden, vil Udvalget indsende Andragende om at faa anlagt Urnehave paa en Skraaning mod Øst paa Varde Kirkegaard.

26/6 (Kalborg Folkebl.): Menighedsraadet har vedtaget at imødekomme Andragendet fra Ligbrændingsforeningen om at faa indrettet en Urneplads paa Kalundborg Kirkegaard.

Urnepladsen vil blive anbragt i den vestlige Del af den nye Kirkegaard.

Der vil senere blive ført en Forhandling mellem Menighedsraadet og Ligbrændingsforeningen angaaende Beplantning m. m.

29/6 (Randers Amts Avis): Gravsløjfning paa Kgd. i Randers.

30/6 (Kbh. Amts Soc.-Dem.): Hvem stjæler Planterne paa Dragør Kgd.?

1/7 (Aarhus Amtstid.): Arbejdet med Reguleringen af Malling Kirkegaard er nu fuldført. Overalt er Gangene rettede ud, saa de nu er lige, og desuden er det blevet saaledes, at der er nem Adgang til alle Gravstederne, hvilket ikke altid var Tilfældet før, uden at passere over andre Gravpladser, f. Eks. ved Begravelser. Medens der tidligere henlaa ikke saa faa Grave i en Tilstand, der ikke saa godt ud, er der nu rensat og planeret overalt, og der vil blive sørget for, at alt fremtidigt holdes i Orden. Fra Landevejen er der anlagt en Kørevej ind til Kirken, saa Hestekøretøjer og Biler kan køre ind til Kirkedøren fra den ene Side og ud derfra til den anden uden at vende. Der er ogsaa anskaffet nogle Bænke, som er hen-satte forskellige Steder paa Kirkegaarden til de besøgendes Disposition. Det store Arbejde med Regulering og Plantning er udført af Anlægs- og Handlingsgartner R. P. Nielsen, Malling, og desuden er der udført forskellige Arbejder af andre. Kirkeværgen, Murermester Chr. Andersen, Malling, har ført Tilsyn med samtlige Arbejder. Efter Reguleringen m. m. har Malling Kirkegaard faaet et ganske andet og meget kønnere Udseende end tidligere, og man hører da ogsaa kun Tilfredshed med det udførte Arbejde. Naturligvis har et saadant Arbejde kostet en hel Del, men Udgifterne

ved selve Kirkegaardsreguleringen er dækket ved Salget af Gravfæstebreve. Der er dog endnu en Del Grave, baade inden- og udensogns, hvortil der ikke er løst Fæstebreve, og hvis dette ikke sker snarest, vil Gravene blive inddraget under Kirken.

2/7 (Aarhus Amtstid.): Kirkegaardsudvalget for Sønderup Sogn, bestaaende af Fru Birthea Mikkelsen, Tøttrup, Bagermester Bundgaard og Gaardejer N. P. Bisgaard, begge Sønderup, samt Bestyrer Marinus Andersen, Rodsted, har i Løbet af det sidste Aars Tid faaet gennemført en haardt tiltrængt Matrikulering og Regulering af Sønderup Sogns Kirkegaard, et Arbejde, som Fru Mikkelsen, der ogsaa er Menighedsraadets Formand, har været Sjælen i. Gravstederne er blevet afgrænsede ved Plantning af Smaabøg. Gangene imellem dem er blevet lugede, og et og andet Monument er blevet flyttet ind paa Linie med de øvrige indenfor samme Afsnit af Kirkegaarden.

Forud for dette »Arbejde i Marken« blev der dels tegnet to Kort over Kirkegaarden, der viser samtlige Gravsteder med fortløbende Numre (et Oversigtskort i en mindre Maalestok, der vedlægges Kirkegaardsprotokollen, og et andet til Brug for Kirkegaardsudvalget), dels blev der korresponderet eller mundtlig forhandlet med Gravstedernes Ejere. De allerfleste har med Sindsro givet deres Samtykke til paakrævede og uundgaaelige Forandringer i Gravsteders Form og Monumenters Flytning i Erkendelse af, at Hensynet til den enkelte maa træde tilbage for Hensynet til Helheden, og at Kirkegaardsudvalget kun har grebet ind i det hidtil bestaaende, fordi gennemført Planmæssighed nødvendiggjorde Indgreb. Kirkegaardsudvalget har samtidig med at udvise Takt og Sømmelighed faaet skabt Plan og Orden paa Sønderup Kirkegaard og derved givet den et hidtil savnet Skønhedspræg. Landpost og Gartner Elmar Sørensen, Suldrup, har tegnet Kortene og forestaaet det store Nyplantningsarbejde, der gør ham og hans Hjælpere megen Ære. C. J.

2/7 (Aarhus Amtstid.): Vejlbj Kirkegaard har vist sig at være for lille, og Menighedsraadet har derfor købt et Stykke Jord, som nu vil blive inddraget til Kirkegaard. Indvielsen af denne Kirkegaard finder Sted paa Søndag Formiddag Kl. 11½ efter Gudstjenesten i Vejlbj.

FRA NORSKE KIRKEGAARDE

17/5 (Gudbrandsdølen): Mens man har skamhugget de vakre gamle træer på kir-

kegården i Lillehammer er i disse dager gledeligvis foretatt en del ny treplantning. Langs kirkegårdens grense mot Kirkegaten og Mathiesens gate nedover mot de gamle lønntreer i grensen mellom den gamle og den nyere del av kirkegården er det plantet bjerketrær, tilsammen 45 stykker på ca. 2 meters høide.

Initiativet til denne plantning blev tatt av fylkesgartner Olstad, som på foranledning fremkom med motivert forslag derom til menighetsrådet. Og for å kunne få utført plantningen nu i vår fikk kirkegårdsutvalget etter andragende formannskapets bemyndigelse til å anvende inntil 200 kroner, å opføre på kommende års budgett, til en plantning som nevnt.

Når de nu plantede bjerketrær vokser til, vil de sikkert komme til å danne en vakker ramme om vedkommende del av kirkegården.

1/6 (Aftenposten): For et fåtallig, men særdeles interessert publikum holdt herredsgartner Flod igåraftes i herredsstyresalen for Aker et meget underholdende foredrag om fremtidig forskjønnelse av Akerskirkenes omgivelser og gravstedenes beplantninger. Møtet var sammenkalt på initiativ av menighetsrådene.

I særdeleshet i Nordstrand og Ullern sogn er man nu kommet et godt stykke på vei hvad angår ensartet og harmonisk utsmykning av kirkegårder og gravsteder.

Herredsgartner Flod tok sit utgangspunkt i den glødende interesse og kjærlighet, hvormed de fleste Akersborgere oppfatter sine haver og blomsterbed med deres sans for vakre farvesammensetninger og hvordan deres skjønnhetsglede var overført til de kjære avdødes graver. Men dessverre var det et sørgelig faktum at endel av disse gravsteder var preget av en tilfeldig smak og derfor gav et mindre heldig helhetsinntrykk.

En rekke ypperlige lysbilleder av gravsteder i ny og gammel stil gav tilhørerne et bevis for denne påstands riktighet. Herredsgartnerens kontor stod når som helst til disposisjon med råd, og der var allerede utarbeidet karter med ensartede planer til bruk for menighetsrådene.

Efter foredraget innledet sogneprest Thomassen, Øster Aker, til diskusjon om den viktige sak, og i denne deltok flere av sognets prester. Et forslag om nedsettelse av en komité med en representant fra hver av de 4 sogns menighetsråd som rådgiver for Akersborgernes interesser blev foreløbig henlagt. Premissene for denne komité's arbeide var ikke nok klarlagt. De skal utformes og presiseres nærmere av herredsgartneren og sogneprest Thomassen i fellesskap og oversendes de forskjellige menighetsråd til behandling.

20/6 (Indlandsposten):

I det senere har vi fått flere klagemål

over at kirkegården ved Vinger kirke ikke er i den velstelte stand som den bør være. Mens graveierne gjennomgående er flinke til å etterse og stelle sine graver, vokser selve kirkegården til med ugress, så den ser mildest talt uflidd ut. — Hold kirkegårdens pen og pyntet! er en appell fra en av klagerne. Av kirkegårdens utseende kan man lese sig til de kulturnivå vedkommende samfund er nådd til. Det skulde derfor være en honnørsak overalt å gi kirkegårdene et så tiltalende utseende som mulig.

— — —
Vi har forelagt klagerne for kirkevergen, rektor Viig, som opplyser at han er opmerksom på forholdet. Graveren har forresten begyndt å slå nu. Men det er ikke så greit. Graveren er alene om arbeidet og har ifølge sin kontrakt bare plikt til å slå en gang. Best vilde det være om man kunde få slått før løvetannen blomstret, men når det skal gjøres bare en gang, blir det å vente til gresset er kommet litt i været. Renholdet paa kirkegården er med andre ord et bevilgningsspørsmål. Kirkevergen gjør imidlertid opmerksom på at graveierne selv har plikt til å klippe eller slå gravene, det er selve kirkegården som kirken har med.

FRA TIDSSKRIFTERNE

Blomsterhandlerbladet, Juni: Det daglige Bindi (Bill. af Kranse).

Ignis Nr. 4: Bl. a. om Eldbegängelsen i det gl. Italien, Askan åt havets vågor, med Bill., m. m.

Trädgårdsodlaren Nr. 4: Komitéen for Anläggelsen af Vestre Begravningsplads i Helsingfors har bortgivet Arbejdet for 610,000 f. M. til Trädgårdsarkitekt Paul Olsson. Omraadet er ca. 25,000 m²; Anlægsarbejdet udføres af Anlæggsgartnerne Skogström & Hj. Olsson.

Kriegsgräberfürsorge Nr. 6: Wir denken unserer Toten. Vom Werden und Wachsen unserer Kriegsgräberstätten; m. m.

Dansk Naturfredningsforenings Aarsskrift 1932—33, der som sædvanlig er overmaade smukt udstyret og righoldigt, beskæftiger sig ligesom de foregaaende stærkt med Fredlysning af vore Oldtidsminder (Gravhøjene), og beretter om mange Forsyndelser imod dem.

Brugen af Ligkister af Halm eller Vidjer.

Af Havearkitekt Johannes Tholle.

(Fortsat).

7. Snedker Jens Pallesen i Bursø (Lolland) leverede »smukke« Kister, der var

forsynede med Ellelægter under og over; lavede af Langhalm; Kisterne farvedes sorte; Halmen gul; lignede Kister af Brædder²⁵).

8. Husmand Søren Brogen i Lillebrænde (Lolland)²⁵).

9. Husmand Christen Christensen, Foldbjerg i Vraa²⁵).

10. Ved Kommandøren paa Møen, formodentlig af Soldater, fremstilledes Kister med Træstænger stukket igennem og flettede med Hasselkviste²⁵), endelig lavedes der ogsaa saadanne Kister i

11. Herning¹⁴), og i

12. Vendsyssel⁹).

13. København¹⁶) m. fl. Steder.

14. Amtsprovst Lütken, der aabenbart har været særlig interesseret i dette, forsøgte at sætte Tilvirkningen i System og lod Kister udstille i Odense. Det hedder herom¹⁵), at »paa den indenlandske Boutik her i Byen er der i disse Dage indsat de første Halmkister fra Landet, som vel maatte ønskes ført i Brug paa en Tid, da een Fjellekistes Bekostning overstiger den ubemidlede Evner«, og i en Annonce (Kundgørelse), at »Ligkister og Sengekurve af Halm«:

Som en Prøve af Tjenestefolks Vinteraftens Arbejde falholdes i den patriotiske Boutique. Størrelsen er fra 1 Alen $\frac{1}{2}$ Quarteer indtil 2 Alen 3 Quarteer, Prisen fra 1 Rdlr. 3 M. til 6 Rdlr. 2 M. efter Størrelsen og Beskaffenheden af Arbeidet. De, som behøve disse Arbejder, vilde henvende sig med Opgivende af Høiden, Længden og Bredden til Lumbye Sogns Fattigkommission, hvor man ogsaa har sørget for, at de, som andre Fattigkommissioner dertil, udsee, kan faa Anvisning i 8 à 14 Dage i disse simple Sagers Forfærdigelse. Materialer og Undervisning leveres her, men for Underholdning maae Kommissionen sørge, samt indestaae for den lærendes Sædelighed og Forhold, da Anvisningen meddeles i mit Huus. De, som muligen kunde give sig af med at bedømme disse Arbejder, ville erindre, at de ere de første Arbejder af Begyndere, hvorblandt endog smaae Dreng, som her ved første Gang gives Lejlighed til Haandgerning.

Lumbye, 21. Jan. 1812.

P. W. Lütken.

Det skal i denne Forbindelse bemærkes, at Fyns Stifts patriotiske Selskab ydede en Flidsbelønning paa 30 Rdlr. til Karlen Rasmus Christensen hos Amtsprovst Lütken, fordi han i sin Fritid lavede Ligkister af Halm, hvilket man paa-skønnede særligt, fordi Haandværkerne var i Krig og ikke kunde lave saadanne eller andre Ligkister¹³), og at Aalborg Stifts økonomiske Selskab i 1811 udsatte Præmier for Ligkister af Halm, nemlig i 2 Aar: 3 Præmier af 20 Rdlr. for ikke under 20 Kister, 3 Pr. af 12 Rdlr. for ikke

under 12 Stk. og 3 Pr. af 8 Rdlr. for i det mindste 8 Kister. Kisterne skulde alle være til voksne Mennesker, og de bedømtes efter, om de var smukke og stærke²⁷).

Priserne paa disse Kister faldt meget forskelligt ud, dels efter Egnen, dels ogsaa efter Kvaliteten. Priserne var (idet vi refererer til de foregaaende Numre):

Nr. 2: Vidjekister 4 Rdlr.

Nr. 5: Halmkister 4 Rdlr., senere 3 Rdlr.

Nr. 6: Halmkister 5 à 6 Rdlr.

Nr. 7: Halmkister 3-4-5 Rdlr.

Nr. 8: Halmkister 21 Mark.

Nr. 9: Halmkister 1 Rdlr.

Nr. 10: Kister med Træstænger og Hasselkviste 3 Rdlr.

Nr. 13: Halm uden Træbund 21 og med 25 Mark.

Nr. 14: Halm fra 1 Rdlr. 3 Mark til 6 Rdlr. 2 Mark.

Foruden den her nævnte Højestepris af 6 Rdlr. 2 Mark kendes der ogsaa Priser paa 8 Rdlr.²²), og heroverfor staaer Prisen paa Trækister fra 11—14 Rdlr. — Forskellen er øjensynlig; men den burde dog neppe have været saa afgørende, som Tilfældet vilde det.

Af det fremførte maa det antages, at Halm- eller Vidjekister har været brugt praktisk talt over hele Landet. Det kan anføres, at Amtsdirektionen for Loll. Falsters Fattigkommissioner under 26. Juli 1811 fastslaar, at Halm- og Riskister herefter skal bruges til alle Fattigbe-gravelser, og at man ikke kan godkende en Regnskabspost for Trækister²⁵). At disse Kister udelukkende har været brugt til Fattige, maa antages som givet. H. C. Andersen har i et Par Tilfælde brugt Billedet af en saadan Begravelse, hvor det bl. a. hedder, at »en flettet, gul Straakiste« blev baaret ud af et fattigt Hus¹⁷), eller hvor den lille Pige maatte gaa med bare Ben »efter den fattige Straakiste²⁶).

Som Følge af dette Forhold og som Følge af det rent instinktivt utiltalende Moment, der laa i hele Forholdet, saa man med en vis Uhygge hen til den Mulighed, at man maaske selv engang skulde jordes paa denne Maade. Bl. a. har en Kvinde, født 1804 paa Falster, fortalt, at hendes Mor (Husmandskone i Bannerup) altid ønskede, at hun ikke maatte være saa fattig, naar hun døde, at hun skulde begraves i en Ligkiste af Halm; det syntes hun var saa uhyggeligt at tænke paa¹⁸). Kurvene eller Kisterne var flettede omtrent som Bikuber, og det var jo synligt for enhver, at de faldt sammen, naar Graven kastedes til — en alt for uhyggelig Tanke for Almuen¹⁸). Og i visse Tilfælde søgte man at gardere sig i Tide. Saaledes fortælles det, at en Røgter, som tjente i Ryslinge Præstegaard, ikke kunde lide, at en Husmand i denne By gav sig af med en saa utiltalende Beskæftigelse som at flette Halmkister; han

frygtede formodentlig ogsaa for, at han selv skulde blive begravet i én af Husmandens Halmkurve. Derfor ønskede han da ondt over hans Hoveder, og det gik da ifølge Overtroen saaledes, at den paa-gældende Husmand mistede 2—3 af sine Hoveder. Han lod derefter Kurvebindingen fare, og dermed ophørte Skikken med Halmkisterne paa den Egn¹²⁾.

Ogsaa med Kister af Vidjer eller Rafter kunde der være en vis Uhygge, dels paa Grund af deres Utæthed, dels ved deres Usoliditet. I Horns Herred brugte man en Tid Ellerafter, som man højtideligt havde faaet Lov at hugge i Skovene til dette Brug. De var tynde og blev naglet sammen til en Kiste. Ved en Begravelse snublede imidlertid én af Ligbærerne, og idet de efter Skik og Brug bar Baaren paa Skuldrene, faldt Kisten her ved fra dem, saa Ellerafterne gik fra hinanden. De havde megen Ulejlighed med at faa dem sat sammen igen, og den hele Situation maatte naturligvis virke højst pinligt. I denne Egn brugte man i Trængsels Tid at nøjes med at svøbe Liget i et Lagen og begrave det deri; men skete det saa, at Lagenet fløj til Side, forøgede ogsaa dette naturligvis Uhyggen ved Begravelsen. Det var netop et Tilfælde af denne Art, der fik en Præst til at udvirke Tilladelse til, at man maatte hugge Ellerafter i Skovene²⁴⁾.

Ogsaa andetsteds fra hører man om Foranstaltninger imod Skikken. Af Medlidenhed mod de fattige, som kunde faa den Skæbne at blive jordet i en saadan Kiste, skænkede saaledes Major v. Reedt til Palsgaard Fattigvæsenet i hans Distrikt en stor Bøg, savet i Brædder, til Ligkister; og af Udby Sogns Fattigprotokol ses det, at Grundtvig som ung Kapellan med stor Kraft satte sig imod Brugen heraf i Sognet²⁵⁾. At ogsaa andre gjorde dette, ses senere. Økonomiske Betragtninger stod overfor etiske og æstetiske, og disse sidste fik Tid efter anden heldigvis atter Overtaget.

Fra Autoriteternes Side holdt man imidlertid i nogle Aar paa det hensigtsmæssige og økonomiske i at benytte disse Former for Kister¹⁶⁾. Ganske vist erfarede man (1810), at der kunde forlanges saa høj en Pris som indtil 8 Rdlr. for en Kiste; men man haabede paa, at naar man tiltrak Piletræer til dette Brug, vilde Kisterne blive billigere. Kisterne var dog ubrugelige, naar Liget »flød«, og naar der var Tale om smitsomme Sygdomme. Der-

for holdt man ogsaa nu paa, at der skulde anskaffes »Sognekister«, i hvilke de Døde skulde bæres til Graven, og hvoraf de inden Jordpaakastelsen skulde udtages. Der kunde baade nu og saa sent som i 1817 findes fremragende Personligheder, som tog Standpunkt for disse Kisters Anvendelse, særlig af økonomiske Aarsager — ja, man foreslog endog i en Anvisning til Bestyrelse af Fattigvæsenet at begrave de Fattige helt uden Kiste eller blot i Paklærred^{19 20)}.

Imod den Praksis, Cirkulæret af 1809 antydede, tog dog af og til en og anden til Orde, som allerede anført, med sine Betæneligheder²⁰⁾, og efter en Ordre om, at Ligbærerlauget ikke maa undslaa sig for at bortbære Lig i Halm- eller Vidjekister²¹⁾, kunde det tyde paa, at man i hvert Fald hos dem har haft en bestemt udtalt og højst naturlig Modvilje imod Skikken. Og i et Præstekonvent i 1818 udtaltes der en utvetydig Modvilje imod Sagen af Pastor J. Petersen i Sandby paa Lolland. Denne udtalte i sit Foredrag, der hed: »Er det ønskeligt, at den, under Krigen givne Bestemmelse, at begrave de Fattiges Lig i Straa- eller Riiskister, nu, da Krigen er ophørt, vedbliver? Eller gives der Grunde, som tilstrækkeligen retfærdiggjøre det Ønske, at hin Bestemmelse nu maatte bortfalde?« — bl. a. følgende: ²²⁾. (Fortsættes).

Kirkegaardshaandbog.

Gads Forlag meddeler Redaktionen, at man i nær Fremtid udsender en Kirkegaardshaandbog, og at man agter at tilbyde Medlemmerne af »Foreningen for Kirkegaardskultur« denne til en billig Forkøbspris, hvorom der vil blive sendt Meddelelse til de enkelte Medlemmer.

14. Feilberg: Ordbog over jyske Almuesmaal, Tillæg A, S. 290.

15. Fyns Stifts Adresseavis 21. Januar 1812; Danske Studier 1927, S. 169 ff.

16. Penia, 1810, S. 8 ff., 126 ff.

17. H. C. Andersen: O. T. II Afsnit 23.

18. Loll. Falsters historiske Samfunds Aarboeg 1916, S. 125.

19. Hans Bastholm: Theoretisk og praktisk Anvisning til Fattigvæsenets Bestyrelse . . . 1817, S. 232—33.

20. Se ogsaa »Politivennen« 1810 Nr. 572, 606 og 608.

21. Skrivelse af 17. Februar 1916: Hammeriks Lovleksikon L. S. 982.

22. Iflg. K. L. Rahbek: Dansk Minerva, VII, 1818, S. 193 ff.

23. Andrew: Bygone Churchlife in Scotland, 1891, S. 242.

24. A. Uhrskov: Nordsjæll. Folkeliv, IV, 1924, S. 113—14.

25. Iflg. Artikel i Kolding Avis 18. Juli 1903.

26. H. C. Andersens Eventyr »De røde Sko«.

27. Aalborg Amts Landboforening i 50 Aar. Aalborg 1894, S. 24.